

Hvad var det dog, der skete?

En beretning om en digter, hans blaa

Anemone og frit blomsterlejde

Af Caroline E. Larsen

I Danmark har vi en stolt sangtradition, selvom tendensen desværre er, at mange af vores fædrelandssange er forholdsvis ukendte for den yngre generation. Men vi holder ikke desto mindre af at synge – både når noget går godt, og når noget ikke går så godt. Vi synger i kirken og i julen, vi byder nytåret "vær velkommen", "vi vil fred her til lands" når vi fejrer midsommer med bål og sang, vi synger på stadion og når vi putter vores børn. På den måde sætter vi melodi, tekst og en lille bid af vores fælles historie til årets store og små mærkedage. Også digterpræsten Kaj Munk fra Vedersø har sat sit præg på disse "mærkedagssange".

Hvad var det dog, der skete?

Mit vinterfrosne Hjertes Kvarter

maa smelte ved at se det

den første Dag i Marts.

Hvad gennembrød den sorte Jord

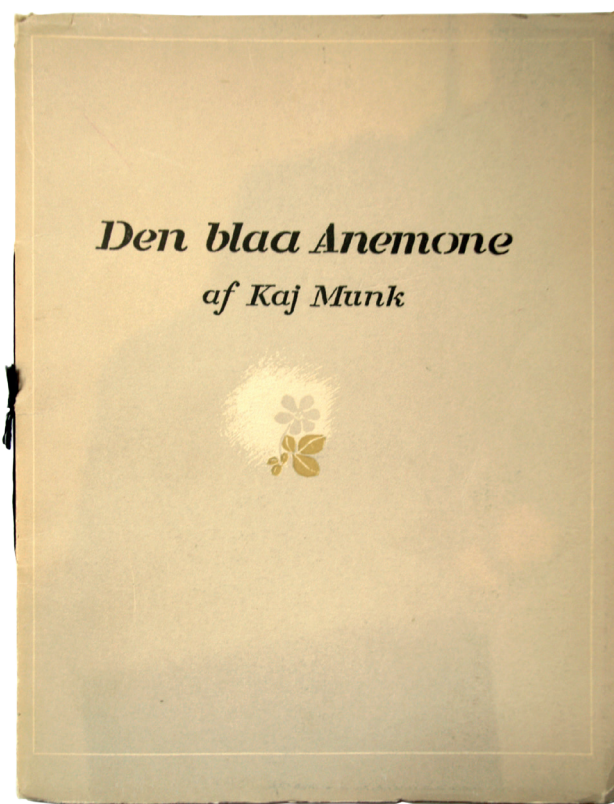
og gav den med sit søblaa Flor

et Stænk af Himlens Tone?

Den lille Anemone, jeg plantede der i Fjor.¹

I 1943 skrev Kaj Munk digtet *Den blaa Anemone*, og hvert år til marts findes hans digt, tilsat den melodi Egil Harder skrev i forbindelse med befrielsen i 1945,² frem, og sammen synger vi om den første dag i marts.

Det følgende er en beretning om Kaj Munks digt, om digterruter og om, hvordan den blå anemone blev plantet i præstegårdshaven i Vedersø.

Den blaa Anemone, 1. udgave fra 1943.
Fra Ringkøbing-Skjern Museums samling.

Paa Lolland jeg den hentede

Det er ikke formålet med denne artikel at fortælle hele Kaj Munks livshistorie, så jeg springer let og elegant hen over fascinationen af fascismen, modstanden mod nazismen og de andre vigtige ting, der var med til at forme Kaj Munk.

Kaj Munk fødes på Lolland i 1898 og bliver meget tidligt forældreløs, hvorefter han adopteres af sin mors kusine og hendes mand og får efternavnet Munk. Han læser teologi i København, bor på Regensen og får siden sit præstekald i Vedersø, hvor han gifter sig med Lise og stifter familie.

Samtidig med sit liv som præst, ægtemand og far er han en af landets største dramatikere og sætter skuespil op på Det Kongelige Teater. Besættelsen af Danmark i 1940 tager hårdt på den kongetro Munk, der taler besættelsesmagten så meget imod, at han i januar 1944 bliver det første offer for clearingdrab i Danmark. Flere af hans lyriske og dramatiske tekster blev under besættelsen brugt til at vise modstand, mod besættelsen bl.a. skuespillet *Niels Ebbesen*, ligesom flere også læser *Den blaa Anemone* som et digt om modstand.

Dette var den meget hurtige gennemgang af Kaj Munks liv, en livshistorie med mange facetter, som vi glæder os til at formidle endnu mere af på Kaj Munks Præstegård i Vedersø.

Men nu tilbage til *Den blaa Anemone*.

Siden digtet udkom i 1943, er der analyseret og gættet meget på, om det handler om Kaj Munk, om modstand, om en lille blomst eller måske om det hele. Det vil jeg lade være op til læseren selv. Til gengæld ved vi, at Kaj og Lise Munk sendte digtet til deres – 300 – nærmeste som julekort i 1943. Digtet, der var en del af en digtsamling, var det sidste, Kaj Munk fik trykt, inden den tyske besættelsesmagts censur trådte i kraft.³

I julen 1943 tog Kaj Munk angiveligt sin hustru med op på præstegårdens tørreloft, hvor han også havde sit studerekammer "Stærekassen", og her gav han hende en udgave af *Den blaa Anemone*. I hendes udgave havde han tilføjet:

Lille Lise, gæv og gild,
lille Lise Lattermild,
hustru djærv og pige sød,
du, som blev mig
dagligt brød,
blev mig vinen på mit bord,
blev mig varmen i mit ord!
Lysets spil på livets vej,
skylder lykkelig jeg dig.

Din Kaj

Denne særlige julegave blev den sidste, Kaj Munk gav sin hustru, da han få uger senere blev dræbt. Det er altså ikke kun selve digtet *Den blaa Anemone*, der er indhyllet i symbolik, men også omstændighederne omkring det får betydning for den måde, det modtages – både nu og dengang.

Men for at gøre en lang historie lidt kortere, så er det slet ikke Kaj Munks digt, denne artikel skal handle om! I stedet er det omdrejningspunktet selv, nemlig planten blå anemone. Og som Kaj Munk selv fortæller:

Paa Lolland jeg den hentede,
et Kærtegn fra min Fødeø.
Saa gik jeg her og ventede
og tænkte, den maa dø;
den savner jo sit Skovkvarter,
sin lune Luft, sit fede Ler;
i denne fjendske Zone
forgaar min Anemone;
jeg ser den aldrig mer.

Nu staar den der og nikker

Det kunne sagtens være en opdigtet historie, noget der passede på versefødderne, men Kaj Munk hentede faktisk den blå anemone på Lolland og plantede den i parken ved Vedersø Præstegård.⁴ I digtet fortæller han, hvordan han frygter for den lille plantes overlevelse. Men så:

Nu staar den der og nikker
saa sejsersæl i Jyllands Grus
ukuelig og sikker
trods Ensomhed og Gus,
som om Alverdens Modgang her
har givet den et større Værd,
en lille Amazone
og dog min Anemone
som Søens Bølge skær.

Der! Den første dag i marts bryder den jorden og kommer frem. Den lille forårsbebuder trodser alle odds, og år efter år synges den op af jorden... Men så let går det selvfølgelig ikke...

*Blå anemoner i parken ved
Kaj Munks Præstegård.*

For lige så "ukuelig og sikker", Kaj Munks egen anemone var, lige så få anemoner står der nu i parken i Vedersø og "nikker". Kaj Munk plantede en knold med anemoner fra Lolland, og den knold har muligvis formeret sig, og derudover er gæster kommet med anemoner til museet og præstegårdshaven, men de seneste år har det vist sig sværere og sværere at finde den "lille Amazone".

Hvad var det dog, der skete?

Hvor blev de blå anemoner af? Et bud er det logiske, Kaj Munk selv beskriver: "Saa gik jeg her og ventede, og tænkte, den maa dø; den savner jo sit Skovkvarter, sin lune Luft, sit fede Ler"; dens mulighed for overlevelse var blevet

forringet i Vestjylland, og derfor var så mange af de små blå blomster forsvundet. Der var dog også mindst én anden mulighed, der ofte blev luftet: folk stjæler dem?

I foråret 2021 var de danske museer tvangslukkede, og mange medarbejdere var hjemsendte eller arbejdede hjemme. Jeg var en af dem, der arbejdede hjemme, og noget af det, jeg sad og arbejdede med, var en kommende Digterrute gennem parken ved Kaj Munks Præstegård.

Derfor sad jeg og læste Kaj Munks digte for at finde ud af hvilke digte og værker vi ville have på vores digterrute, der skulle gå gennem præstegårdshaven, og vi måtte et par gange til Vedersø og rundt i parken for at finde ud af, hvor ruten skulle gå.

Og igen faldt snakken på anemonen. Selvom vi med digterruterne har valgt en anden del af Kaj Munks katalog, end det der normalt formidles, så gav det sig selv, at det kendte digt skrevet om en blomst i netop denne have skulle med. Men hvor ville et oplagt stop på ruten være, når man skulle lytte til digtet? Der hvor Kaj Munk højst sandsynligt plantede sin anemone? Der hvor de få, der er tilbage, blomstrer i dag? For hvor mange anemoner er der overhovedet tilbage? Og er det okay at tage blomsterne? Skal man skælde ud? Sætte hegn op? Eller skal man se det som en hyldest til digtet og til digteren?

Hvad var det dog, der skete?

Mit Hjerte koldt og haardt som Kvarts...

Det ene spørgsmål blev afløst af det andet, og i forbindelse med den 1. marts 2021 gav Ringkøbing-Skjern Museum "frit blomsterlejde" til alle, der ville tilbagelevere de blå anemoner, som de evt. var "kommet til" at tage med hjem fra Vedersø.

I pressemeddelelsen, der blev sendt ud, skrev vi bl.a.:

Siden Kaj Munk plantede sine blå anemoner i haven, har mange ønsket at tage et lille stykke af Kaj Munks digt med hjem. Det betyder desværre, at der nu kun er meget få anemoner tilbage i haven på Kaj Munks Præstegård.

Det var vigtigt for os, at vi ikke udskammede nogen, så de ikke turde aflevere deres knolde. Vi var enige om, at hvis

Danske Digterruter

Danske Digterruter er et landsdækkende projekt ledet af SDU-professor Johs. Nørregaard Frandsen og støttet af Nordea-fonden. Projektet åbnede i sommeren 2021 med det formål at bringe danske digtere til live og få danskerne ud i naturen.

Det officielle billede for Digterruten om Kaj Munk. Digterruternes logo.

der skulle have været nogen, der havde gravet anemoner op for at plante dem hjemme i deres egne haver, så var det en hyldest. Men vi håbede på lidt røde ører, et par oprindelige aflæggere og selvfølgelig at sætte fokus på de få tilbageværende anemoner.

Den første dag i marts er Kaj Munk-dag, og vores pressemeddelelse ramte lige ind i fortællingen om *Den blaa Anemone*. Derfor kunne både P4 og DR, samt flere lokale medier, fortælle, hvordan museet gav "frit blomsterlejde", og for en stund var den blå anemone et varmt nyhedsemne...

... det smelter ved at se det den første Dag i Marts.
Jeg tænkte: „Evig skiltes ad min Sjæl og Glæden,“ da jeg sad i Vintrens grumme Done.
Nu gør min Anemone mig atter fri og glad.

En papkasse fyldt med blå anemoner! Et af mange eksempler på hvor mange blå anemoner der er givet til museet i år.

For denne rene Farve

Men én ting er omtale, en anden er handling. For selvom pressen skrev og fortalte om det, og facebookopslag blev delt, var det så som så med handling. Flere skrev, at det var det helt forkerte tidspunkt, vi eftersøgte anemoner; det skulle være om efteråret, ikke om foråret. Men så, stille som en blomst der bryder op af jorden, begyndte telefonen at ringe og indbakken at gløde.

Vi havde fra starten gjort det klart, at det ikke kun var dén "Kaj Munk-anemone", der kunne spores tilbage til digterpræsten, vi var interesseret i; vi var lige så glade for at

få blå anemoner helt generelt – dog kun arten *Hepatica nobilis*.⁵ Dermed håbede vi at kunne fylde parken med blå anemoner, der enten havde tråd tilbage til Munk selv eller til vores gæster.

Vi har desværre ikke modtaget blå anemoner med direkte forbindelse til de anemoner, Kaj Munk i sin tid plantede. Men vi har til gengæld modtaget mange (!) anemoner. Rigtig mange anemoner! Nogle der stammer fra Lolland, andre med en anden fin historie, der knytter sig til stedet eller er en del af en slægtshistorie. Alle anemoner er blevet plantet bl.a. med hjælp fra museets frivillige. Og nu, som

en anden Kaj Munk, så går vi her og venter og glæder os til at se hvor mange anemoner, der har overlevet i "Jyllands grus", når foråret ("så sagte")⁶ kommer.

For denne rene Farve
den er mig som en Vaarens Daab,
den la'r mig nyfødt arve
en Evighed af Haab.
Saa bøjer jeg mig da mod Jord
og stryger ømt dit Silkeflor,
en Flig af Naadens Trone.
Du lille Anemone,
hvor er vor Skaber stor!

På museet har vi gennem hundrede år været vant til at indsamle genstande. Det har været en sjov og anderledes oplevelse at "indsamle" planter. Vi skylder alle, der har været med til indsamlingen, en stor tak. Og museet tager fortsat imod anemoner.

Museet sælger også blå anemoner, men ønsket er, at de blå anemoner, der plantes i parken, enten er Kaj Munks eller nogle, vores gæster har givet til museet, så vi sælger naturligvis ikke af de donerede planter.

Caroline E. Larsen kan kontaktes på cl@levendehistorie.dk

Noter

1. Digtet *Den blaa Anemone* findes i flere udgaver, hvor nyere stavemåder bruges mv. I denne artikel bruges den første udgave fra 1943: <https://www.studieudgaven.kajmunk.aau.dk/tekster/vis/lyrik/46127/Den%20blaa%20Anemone>.
2. <https://hojskolesangbogen.dk/om-sangbogen/historier-om-sangene/d/den-blaa-anemone>
3. Se fx. <https://www.kristeligt-dagblad.dk/kultur/historien-om-kaj-munks-for%C3%A5rsbebuder>
4. <https://www.kristeligt-dagblad.dk/kultur/historien-om-kaj-munks-for%C3%A5rsbebuder>
5. Se fx. <https://www.naturbasen.dk/art/1826/blaa-anemone>
6. "Foraaret saa sagte kommer" er både første linje i det første digt, *Mit første Digt*, som Kaj Munk skrev i 1906 og titlen på hans selvbiografi fra 1942.

Hepatica nobilis. Flora Danica.
Det Kongelige Biblioteks digitale samling.